

УДК 159.92

Олена Донченко

ВСТУП ДО "АРХЕТИПОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ"

Стаття написана в розвиток ідей К.Г. Юнга щодо феноменології архетипів. Архетипів не треба боятися, з ними треба дружити. Як треба дружити із власним несвідомим. Саме архетипи об'єднують усіх людей на Землі. І саме вони є фундаментом унікальності кожного.

Ключові слова: архетипи, несвідоме, архетипові ситуації, установки, схеми поведінки.

Ми вже знайомі з людиною економічною, людиною соціальною, людиною розумною, людиною граючою тощо. Ця книга – про людину глибинну, архетипову. В архетипах, які є лівовою часткою психічного людини, – її історична досвідченість і безпорадність, зневіреність і впевненість, самотність і колективність, унікальність і стандартність, одиничність і вселюдськість. Архетипи – це те, що не враховується нашою раціональністю, але потужно управляє нами. Архетипи можуть спричиняти хвороби душі й обумовлювати найпотужніший емоційний вплив на інших. В архетипах закодоване людське життя з усіма сюжетами і рішеннями. Треба лише відчувати своє... Те, чим живиться і від чого хворіє ваша душа...

Феномени, що працюють в "Архетиповому менеджменті", а саме архетипи і психофрактали, можна віднести до образів, які демонструють існуючу в реальності цілісність людини видимої, звичайної і людини невидимої, "квантової", яку можна побачити очима сучасних наук – квантової фізики і теорії самоорганізованих систем. Там, де ортодоксальна релігія потребує лише віри, архетиповий менеджмент пропонує самопізнання, розуміння і управлінську (самоуправлінську) дію.

Теорія, практика і експертні опитування показали, що немає сенсу в архетипах, якщо вони не є архівом мудрих знань, здатних утримати людство від саморуйнування. Не в масонських підвалах або пірамідах зберігаються ці знання, а в архетипах, які існують, щоб надати сенс людському існуванню на Землі, щоб творити порядок з хаосу, щоб у новому тисячолітті нагадати людству про його відповідальність перед Землею і Всесвітом, про його потужну силу, яка міститься в єдності усіх народів і націй.

Проблематика архетипового менеджменту входить у сферу інтересів однієї зі шкіл глибинної психології, а саме аналітичної психології, побудованої на фундаменті понять і ідей соціології (Г. Лебон, Г. Тард, Е. Дюркгейм, К. Леві-Строс, Л. Леві-Брюль С. Московічі та ін.) і швейцарського психолога, культуролога і психіатра К.Г. Юнга. Задум книги народився також під впливом праць Дж. Хілмана, Е. Ноймана, В. Одайника, М. Еліаде, І.М. Гельфанда,

Н. Бора, Г. Гейзенберга, Ф. Капри, А. Кемпінські, Б. Мандельбро, І. Пригожина та багатьох інших представників аналітичної психології, культурології, антропології, математики, квантової фізики, нейрофізіології, синергетики та інших наук, які сьогодні об'єднуються ідеями штучного інтелекту, когнітології, системології, синергетики, теорії інформаційного метаболізму тощо.

В Україні аналітичний напрям у психології не інституціалізований, а тому його послідовники самі собі "випишують дипломи" і визначають поле для власної презентації психічної феноменології Юнга. Цю феноменологію не буде презентувати той, хто не відчув її на власному і до того ж досить тривалому досвіді. Бо речі, які побачили і явили світові означені автори та їхні однодумці, стосуються сфери невидимого і неусвідомленого, що говорить з людиною мовою інтуїції, відчуттів та архетипових образів – символів, знаків, аналогій, збігів, метафор. Ті, хто опинився у своєму житті на одній хвилі з ними, поступово переймаються якоюсь нездоланною потребою – підтримувати цю хвилю, яка віддзеркалює цілий океан небесних таємниць. І хто з нас не схоче побачити і перекласти потужну енергетику цієї хвилі *власною мовою!* Погоджуючись із В. Зеленським, наголосимо, що К.Г. Юнг був настільки колосальною брилою Духу, що термін "юнгіанець" у застосуванні до будь-кого, крім нього, тією чи іншою мірою виглядає некоректним. Лише сам Юнг завжди буде єдиним юнгіанцем. Ми ж тільки фільтруємо і доповнюємо те, що він осмислив, крізь власний досвід і власну психологію. І в цьому процесі виявляється наш особистий вимір буття. І це нормально, бо саме конкретна людина, як говорили давні греки, і є мірою всіх речей.

Презентувати цей вимір неймовірно важко, оскільки в науковій психології ще не віднайшли адекватну для цього мову, – а тому не судіть автора суворо... Справа в тому, що архетипова феноменологія перебиває особистісні межі психічного, насичуючи його трансперсональними змістами всезагального, що можуть бути відтворені лише частково або надлишково... Архетипова сутність – персональна, трансперсональна і водночас інтерперсональна, вона суб'єктивна, об'єктивна і водночас інтерсуб'єктивна. Архетипова сутність троїста і має глибоке природне (тобто божественне) походження. Можливо, саме тут народилася позаконфесійна релігійність К.Г. Юнга, яка, на наш погляд, сама по собі є надзвичайно актуальною духовною цінністю для сучасного людства, що її поділяють і транслюють у світ його послідовники. У тому числі й автор цих рядків.

Опускаючи плеяду великих філософів, що визнавали такі рівні психічного, як свідомий і несвідомий, видимий і невидимий, ноуменальний і феноменальний, наблизимось до тих учених, які на практиці зіткнулися з цими рівнями. З. Фрейд і К.Г. Юнг як психіатри

вбачали головні психологічні проблеми людини в розриві між свідомим і несвідомим рівнями їхнього життя.

І.М. Гельфанд, видатний математик сучасності, біолог і педагог, у своїх резюмуючих працях 1990-х років також аналізував два головні архетипи, закладені у психології людства, між якими існує глибока і небезпечна прірва, – це розум (свідоме – О.Д.) і мудрість (підсвідоме – О.Д.). В першому людина постає як вищий результат прогресу, еволюції, справжній "вінець творіння". В другому вона є часткою всієї природи і якщо і виокремлює себе з неї, то лише частково і не на користь цій природі.

Математик І.М. Гельфанд так само, як і психіатр К.Г. Юнг, не вбачає примату першого архетипу. Як його не вбачає і вчений-нейрофізіолог зі світовим ім'ям, академік НАНУ О. Кришталь, який наголошує на необхідності вивчення нових можливостей взаємодії свідомого і несвідомого, видимого і невидимого. Він вважає, що вундеркінди майбутнього будуть більше користуватися несвідомим, аніж свідомістю, а тому діятимуть набагато краще за нас, без грубих помилок. А свідомість, на його думку, буде потрібна людям лише для того, щоб насолоджуватися пташиним співом. І тільки цілісне й повноцінне функціонування свідомого і несвідомого, розуму і мудрості може претендувати на успішність, істинність, правду.

Архетиповий менеджмент (АМ) як запропонований нами науковий напрям претендує саме на опанування доглибинних витоків людської поведінки і формування картини світу, що далеко виходить за рамки сьогодення. А, як відомо, картина світу, в якому живе і діє людина, створюється її свідомістю (мовою квантової фізики – спостерігачем). І скоріше за все **АМ** виник у відповідь на суспільну метapotребу повернення у практику буденного життя *метасвідомості*, або "квантової свідомості" (читай – "психіки"), яка на даному етапі нашого історичного існування має конкурувати з ортодоксально-релігійною свідомістю. До речі, на словосполучення Quantum consciousness (квантова свідомість) англomовний Інтернет видає більше 3 млн посилань, більшість яких присвячена спробам ввести квантові принципи у психологію.

Архетипи і колективне несвідоме в цілому можна віднести до однієї зі складових квантової метасвідомості. Класична матеріалістична наука не здатна пояснити архетипову феноменологію, як вона не здатна пояснити, наприклад, "неправильну" поведінку електронів або квантову прогалину.

Отже, **АМ** покликаний зайняти напівпорожню полицю в психології управління, яка потужно наповнюється сьогодні лише двома дискурсами – "людина-техніка" і "людина-людина". Дискурси "людина-природа", "людина-космос", "людина-частина всесвіту" належать сьогодні езотеричній і художній літературі. Насправді ж, саме езотерика і художня література зберегли для людства

найпотужніший пласт його психічного. Саме в них ми й досі знаходимо феноменологію, що стосується невичерпних можливостей людини майбутнього й апелює до іншого, "ірраціонального" розуму душі. **АМ**, готуючи управлінців до майбутнього "суспільства мрії", знайомить їх саме з цією, правопівкульною, архетиповою феноменологією.

В **АМ** людина мислить і діє не стільки як індивід-особистість-індивідуальність, скільки як частка людства-природи-космосу.

АМ розкриває перед управлінцями феноменологію архетипових ситуацій переживання, мислення і вчинків, які не можуть бути зрозумілими поза аналізом архетипових елементів психічного; ситуацій, в яких щось невидиме ненав'язливо, але впевнено управляє людиною, в яких об'єктивна душа (колективне несвідоме, архетипи, психофрактали) диктує людині, як бути, регулює її відносини із самою собою та іншими.

АМ вчить людину чути архетипи і говорити з ними. Перебуваючи з колективним несвідомим у злагоді, **АМ** або крокує з ним у ногу (в разі суголосності стану або збігу мети), або протистоїть його невидимому, але потужному впливу.

АМ є фундаментом для розуміння характеру стосунків, поведінки персоналу, впливу атмосфери і оточення, механізмів групової та організаційної динаміки – множення, розпаду і утворення організаційних структур.

АМ говорить не стільки із соціалізованою особистістю, скільки з людиною як унікальною істотою, що народжується і живе в інтерсуб'єктивному світі смислового універсуму, сукупність історико-психологічних значень якого ми повинні інтерпретувати, щоб знайти опору в цьому світі, дійти злагоди з ним і в ньому. Практика показує, що проста людина, що живе у злагоді зі своїм біологічним, психологічним, соціальним і духовним, здатна розуміти і робити "правильніше", ніж людина, що діє лише "за інструкціями". Не випадково в останні десятиліття стала потужно розвиватися етологія – наука про поведінку тварин, яка за низкою параметрів наближується до діяльності людини. А от діяльність людини віддаляється від доцільності, що властива поведінці тварин. Водночас дедалі більше наукових фактів, що їх здобувають природничі науки, розвінчують уявлення класичної психології про те, що особистість людини і є її сутністю. Саме універсумна сутність людини містить у собі архетипову складову психічного, що означає смислову присутність сучасної людини як у глибокому минулому, так і в майбутньому. Саме універсумна сутність людини здатна відповідати за плоди свого життя. "За плодами пізнаєте їх", казав Ісус.

Основною метою **АМ** є розкриття таємниць несвідомого або неусвідомленого повсякдення. А оскільки "психологія" означає збагнення, осягнення (logos) душі (psyche), **АМ** прагне торкнутися

таємниці відкриття людиною свого природного психологічного обличчя, тобто душі.

Метою **АМ** є активізація пошуку людиною *розумного способу існування* в інтерсуб'єктивному просторі колективного несвідомого. Цей процес являє собою постійний діалог свідомого й несвідомого в людині, що полегшує та оптимізує творчу інтеграцію її психологічного досвіду. Відтак **АМ** можна було б назвати також *пошуковим менеджментом*, який допомагає людині або спільноті шукати себе і знаходити своє місце у світі.

В сучасній науці існує погляд на людину як на *унікальність*, що діє непередбачено, відчуває особливо, думає по-своєму, творить неповторні сценарії та сюжети життя. Протилежний погляд бачить інше – те, що фундаментом людського життя є *типові* почуття, виклики, відгуки, переживання. В поведінці мільярдів людей, їхніх стосунках, мотивах, чинниках ворожнечі та дружби не можна не констатувати повторюваності, типовості. Типовими для всього світу є переживання кохання, типовими є конфлікти між групами і окремими людьми, реакції, що супроводжують поведінку союзників і противників, людей відданих і зрадників. В усіх культурах матері однаково вболівають за долю своїх дітей, а закохані однаково страждають від нерозділених почуттів. Усюди на землі існують сусіди, родини, кола друзів, організаційні й самоорганізаційні угруповання. В різних кінцях планети люди виявляють інтерес щодо того, як і чим живуть інші, як вони взагалі вчиняють. Усі народи, як і окремі люди, намагаються пізнати себе через пізнання інших. Про те саме свідчать світова художня література, міфи, легенди, казки, які демонструють дивовижну схожість сюжетів, тем, подій, характерів. Із цього погляду жадання і пристрасті людей є універсальними. Попри різні мови і ландшафти, інтерсуб'єктивний світ невербальних образів, знаків, символів, переживань, почуттів є спільним для всього людства.

Це є свідченням того, що всі люди на землі мають спільну єдину (велику) душу і єдиний код життя – архетиповий. Типи, що вічно повторюються, – це і є архетипи. Реальний досвід людини завжди підтверджує (або ні) певні очікування типових відповідей. У випадку підтвердження зміст типу збагачується і він розбивається на підтипи. А прискіпливий погляд на життєві ситуації переконує людину в тому, що навіть її індивідуальні характеристики часто-густо виступають у формі типовості.

Проте факт існування вищезначеної типовості не означає відсутності факту існування унікальності. Автобіографічна детермінованість життя унікального психічного була, є і буде завжди. *Цінність постнекласичних уявлень про універсумну природу і сутність людини полягає у заміні її особистісного образу як "сукупності суспільних відносин" цілісним образом невичерпно-багатогранної істоти, що містить у собі і Бога, і Біса. Психіка цілісної людини – це*

цілісність типовості й унікальності, це світ психічних дихотомій, що працюють, як рівні партнери. Психологію людини неможливо зрозуміти без цілісної роботи "святої трійці" – класики, некласики і постнекласики. Її неможливо осягнути без цілісної взаємодії природного і культурного, історичного і логічного, лінійного і нелінійного, каузального і синхронічного, структури і процесу, спонтанності і конструювання, відповідності і метафори, суб'єкта і об'єкта тощо.

Людину, що розвивається, не можна зрозуміти без цілісної, гнучкої і рухомої моделі життєвої динаміки і статичності, автентичності і самовідчуженості, рольового самоприйняття і самовідторгнення, доцентрового і відцентрового руху тощо. Такі дихотомії є психічною реальністю – як зі знаком "упорядкованість", так і зі знаком "хаос". Водночас всі ці та інші дихотомії функціонують як механізми складного розвитку і дорослішання людини. Ризома¹ тягнеться кудись, до чогось, навіщось... Це процес. Але в ньому є внутрішня мета в зародку, тобто структура. Так само як є структура хмаринок, що мандрують по небі, як їм заманеться, структура майбутньої квіточки, дерева тощо. Людина вільно творить, але еквіфінал витвору вже з самого початку існував у підсвідомості творця. *Автентичність як засіб визрівання психофракталу людини* – це талант самочуттєвості самовираження людини в різноманітних ситуаціях, це механізм пошуку людиною власних психічних коренів, власної сутності. На різних вікових етапах і в різних ситуаціях автентичність виступає в різних ролях і функціях: захисту, вибору, уникнення, адаптації, інтеграції, інтимізації тощо. Психофрактал як психічна сутність людини визріває довго, аж доки розкриється. А щоб ця сутність дійсно розкрилася, людина повинна бути безжалісною до себе, бачити власну Тінь і визнавати її як таку.

Коллективне несвідоме, часткою якого є психофрактал людини у вигляді певної структури архетипових психічних функцій, має анімістичне походження. Тваринні психічні атавізми і рудименти іноді стають людині у пригоді, але їх раптовий вибух у міжособистісних взаєминах, наприклад, може залишити у психіці патологічний страх або перейти в невроз, психоз тощо. *Зустріч людини з колективним несвідомим може завершитися непередбаченими наслідками, якщо людина не буде психологічно підготовлена до неї.*

Адже люди, як правило, не усвідомлюють, що ними управляють архетипи, тобто ідеальні зразки і сюжети, моделі, що сформувалися впродовж історичного існування людства, до яких вічно тягнуться люди. Іноді нас дратує поведінка власної матері, бо вона "не

---

¹Поняття "Ризома" відтворює фундаментальну для постмодерну установку на презумпцію руйнації традиційних уявлень про структуру і є засобом означення радикальної альтернативи певної осьової орієнтації. В християнській релігії безструктурність прирівнюється до демонічності.

відповідає" певному архетиповому зразку, котрий працює як неусвідомлений ідеал, з яким ми невтомно все співставляємо. Мати, наприклад, в ідеалі повинна все розуміти, все прощати, жаліти нас, не помічати в нас поганих рис і вчинків, бути рівною у своєму настрої, доброю – тобто виступати уособленням захисту й безпеки. Ми конфліктуємо з друзями і ображаємося на певних людей, тому що вони не відповідають архетиповим відносинам між близькими знайомими. Ми звинувачуємо політиків, бо вони не відповідають архетипу такої собі "Золотої рибки", що задовольняє наші бажання. Ми знецінюємо себе, порівнюючи своє життя з архетиповими зразками щасливих, відомих і багатих людей. Весь сучасний медіапростір нав'язує нам мертві, але потужні архетипові патерни досягнення успіху, і ми страждаємо від свого власного, "звичайного" існування...

Ми не вміємо бути щасливими тому, що часто ігноруємо виклики власної душі, не прагнемо долучитись до безмежного світу живого часу, не ставимо собі за мету стати собою. Проте немає більшої насолоди, ніж відчуття того, що ти "у своєму човні".

Отже, всі ми перебуваємо під владою навіювання архетипів колективного несвідомого. При цьому наш спонтанний опір цьому навіюванню не може впливати на свідомість, а підсвідоме практично повністю підкорює людину своїй волі. Опір архетипам є безсилим, якщо людина не підозрює про їхній вплив. А недостатній зв'язок з ними заважає встановленню дружніх конструктивних стосунків із трансперсональною сутністю, що живе в нас. Зневіра в існування цих *божественних* сутностей призводить людину або спільноту до духовного зубожіння і почуття безглуздості існування. Бог Юнга не схожий на жодного з відомих нам богів. Він і чаклун, і містик, і добрий, і злий, він і щедрий, і відкритий, і потаємний. Він так само недосконалий, як і людина. Саме такого Бога навіть З.Фрейд назвав необхідною ілюзією, яку відкидають тільки погані люди. А відкидають тому, що *ідея досконалого і безмежного Бога віддалила людину від власної природи.*

За Фрейдом, ідея Бога виникла з несвідомого, і саме тому все, що відбувається довкола нього, повинно цікавити психологію. Історія богів указує на те, що в процесі еволюції нові й нові боги мали різні характеристики і вимагали від людей різного порядку. Так, боги і богині праукраїнських язичників створили справжній Олімп цілісності та були максимально наближені до людського. Божественне і людське жили у злагоді і взаємощануванні. Боги і люди перебували в однаково складних умовах – з тією лише різницею, що боги були сильніші від людей і жили довше. А от, скажімо, Вавилон "раз і назавжди" закріпив за всіма своїми богами місця на Землі і на небі, розбивши цілісність і віддаливши нелінійну реальність від лінійного порядку.

Отже, **АМ** – це не конфліктологія і не типологія, не теорія гарного керівника або ефективної організації, не збірник тестів і

рекомендацій. Цей напрям "нелінійної психології" необхідний для стимулювання внутрішньої роботи людини зі своєю метасвідомістю, під якою тут розуміється здатність відчувати себе в безперервному процесі існування, де панують єдині принципи і закони. В Японії з молодших класів вивчають квантову картину світу – як науковий місток між духом і матерією, як нову релігію, здатну посунути традиційні вірування та езотеричні школи.

Формування метасвідомості є останньою можливістю, що спроможна позбавити людину надмірної жадібності до грошей, влади і залежності від обставин, які, мовляв, "завжди сильніші від нас".

АМ претендує не тільки на піднесення рівня психологічної культури людини, на коригування її ставлення до власного психічного, але й, як результат – на вдосконалення найбільш відповідальних і складних професій – вчителів, викладачів, проповідників, політиків, керівників усіх рівнів тощо. Оскільки люди цих професій більшою мірою, ніж решта, стикаються з колективною психікою і психологією, з її неусвідомленими і малоусвідомлюваними регуляторами.

АМ покликаний стимулювати таке надзавдання особистості, як пошук гармонії в собі і з навколишнім світом. Пошук, який супроводжує вічне змагання інтелекту людини та його душі, свідомості з ірраціональним несвідомим тощо. Одушевлення всього, що має власну значущість, визнання психічного в якості того первинного, з чого починається будь-яка людська дія або думка, сприяють процесові перетворення хаосу в порядок.

Проте **головною і кінцевою метою АМ** є підвищення суб'єктивного контролю відносно всієї сукупності психічних процесів, стимулювання самоорганізаційних стосунків між свідомим і несвідомим як на рівні кожної людини, так і на рівні малих і великих груп. Адже із квантової механіки відомо: аби якась система працювала, вона повинна житися за рахунок іншої. У психіці дві системи – свідомість і підсвідомість – є відкритими і взаємопідживлюючими. У більш потужній системі – підсвідомості – за рахунок відносної нерухомості історичних пластів відбувається хаотичне зростання ентропійної енергії, яка обов'язково (і без нашого втручання!) буде вилитися на свою підсистему – свідомість, штовхаючи останню на непередбачувані наслідки. Адже відомо, що всі системи, що позбавляються внутрішнього хаосу (ентропії), тим самим посилюють зовнішній хаос. А тому сучасній людині просто необхідно відстежувати цей обмін і надавати йому конструктивних обріїв.

Отже, шановний читачу, запрошую тебе до книги Олени Донченко "Архетиповий менеджмент" (2012р.)

1. *Донченко О.А.* Архетипи соціального життя і політика / О.А. Донченко, Ю.І. Романенко. – К., 2001.
2. *Донченко Е.А.* Фрактальная психология / Донченко Е.А. – К., 2005.
3. *Донченко Е.А.* Социетальная психика / Донченко Е.А. – К., 1994.
4. *Донченко О.А.* Архетиповий менеджмент / Донченко О.А. – К., 2012.

5. Юнг К.Г. Архетип и символ / Юнг К.Г. – СПб.: Ренесанс, 1991. – 165 с.
6. Юнг К.Г. Символы трансформации / Юнг К.Г. – М.: Пента-график, 2008. – 496 с.
7. Юнг К.Г. Воспоминания. Сновидения. Размышления / Юнг К.Г. – К., 1994. – 406 с.
8. Юнг К.Г. Синхронистичность / Юнг К.Г. – М.: Рефл-бук ; К.: Ваклер, 1997.

The book was written in the development of C.G. Jung's ideas of the archetypes phenomenology. Do not be afraid of archetypes, become friends with them. As you should be friends with your own unconscious. It is archetypes that unite all people on the Earth. And they are the foundation of each person's uniqueness.

Key words: *archetypes, unconscious, archetypal situations, guidelines, patterns of behavior.*